

Téma 13: Korelační analýza

Úkol 1.: Testování nezávislosti ordinálních veličin

12 různých softwarových firem nabízí speciální programové vybavení pro vedení účetnictví. Jednotlivé programy byly posouzeny odbornou komisí složenou z počítačových odborníků a komisí složenou z profesionálních účetních. Úkolem bylo doporučit vhodný program na základě stanovení pořadí jednotlivých programů. Výsledky posouzení:

Produkt firmy číslo	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Pořadí dle odborníků	6	7	1	8	4	2,5	9	12	10	2,5	5	11
Pořadí dle účetních	4	5	2	10	6	1	7	11	8	3	12	9

Vypočtete Spearmanův koeficient pořadové korelace a na hladině významnosti 0,05 testujte hypotézu, že hodnocení obou komisí jsou nezávislá.

Návod:

Testujeme vlastně nulovou hypotézu, že koeficient pořadové korelace je roven nule proti oboustranné alternativě.

Vytvoříme datový soubor o dvou proměnných X (hodnocení 1. komise), Y (hodnocení 2. komise) a 12 případech. Do proměnných X a Y zapíšeme zjištěná hodnocení.

Statistiky – Neparametrické statistiky – Korelace – OK – vybereme Vytvořit detailní report - Proměnné X, Y – OK – Spearmanův koef. R. Dostaneme tabulku

		Spearmanovy korelace (Tabulka1)			
		ChD vynechány párově Označ. korelace jsou významné na hl. $p < ,05000$			
Dvojice proměnných		Počet plat.	Spearman R	t(N-2)	Úroveň p
X	& Y	12	0,714537	3,229806	0,009024

Spearmanův koeficient pořadové korelace nabývá hodnoty 0,7145, testová statistika se realizuje hodnotou 3,2298, odpovídající p-hodnota je 0,009024, tedy na asymptotické hladině významnosti 0,05 zamítáme hypotézu o pořadové nezávislosti hodnocení dvou komisí ve prospěch oboustranné alternativy.

Upozornění: Systém STATISTICA používá při testování hypotézy o pořadové nezávislosti veličin X, Y asymptotickou variantu testu bez ohledu na rozsah náhodného výběru. Pokud rozsah výběru nepřesáhne 20, měli bychom systém STATISTICA použít jen k výpočtu r_s a testování bychom měli provést pomocí tabelované kritické hodnoty. V našem případě pro $n = 12$ a $\alpha = 0,05$ je kritická hodnota 0,5804. Vidíme, že nulovou hypotézu zamítáme na hladině významnosti 0,05, protože $0,7145 \geq 0,5804$.

Úkol k samostatnému řešení: Bylo sledováno 10 žáků. Na základě psychologického vyšetření byli tito žáci seřazeni podle nervové labilita (čím byl žák labilnější, tím dostal vyšší pořadí R_i). Kromě toho sledování žáci dostali pořadí Q_i na základě svých výsledků v matematice (nejlepší žák v matematice dostal pořadí 1). Výsledky jsou uvedeny v tabulce:

Pořadí R_i	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Pořadí Q_i	9	3	8	5	4	2	10	1	7	6

Vypočtete Spearmanův koeficient pořadové korelace a na hladině významnosti 0,05 testujte hypotézu, že nervová labilita a výsledky v matematice jsou nezávislé.

Výsledek: $r_s = -0,127$, H_0 nezamítáme na hladině významnosti 0,05.

Úkol 2.: Testování nezávislosti intervalových a poměrových veličin

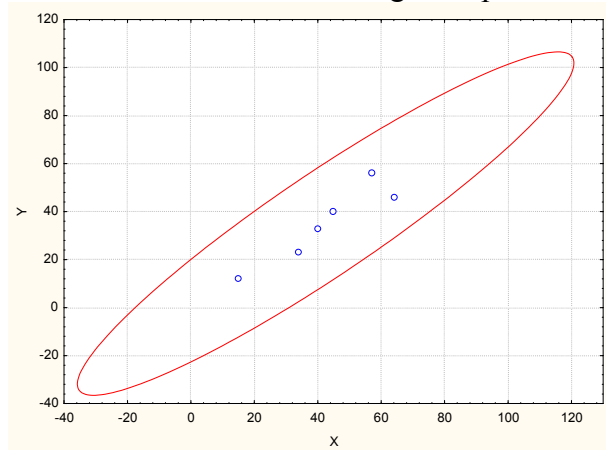
Zjišťovalo se, kolik mg kyseliny mléčné je ve 100 ml krve matek provorodiček (veličina X) a u jejich novorozenců (veličina Y) těsně po porodu. Byly získány tyto výsledky:

Číslo matky	1	2	3	4	5	6
x_i	40	64	34	15	57	45
y_i	33	46	23	12	56	40

Nakreslete dvourozměrný tečkový diagram, vypočtěte výběrový korelační koeficient, sestrojte 95% interval spolehlivosti pro korelační koeficient a na hladině významnosti 0,05 testujte hypotézu o nezávislosti výsledků obou měření.

Návod: Vytvoříme datový soubor o dvou proměnných X a Y a šesti případech. Obvyklým způsobem zobrazíme dvourozměrný tečkový diagram, s jehož pomocí posoudíme dvourozměrnou normalitu dat. Tedy:

Grafy – Bodové grafy – vypneme lineární proložení - Proměnné X, Y – OK – Detaily - Elipsa normální – OK. Ve vzniklém grafu upravíme měřítka na vodorovné a svislé ose:

Testování hypotézy o nezávislosti: Statistiky – Základní statistiky/tabulky – Korelační matice – OK – 1 seznam proměn. – X, Y – OK – na záložce Možnosti vybereme Zobrazit detailní tabulku výsledků – Výpočet.

Korelace (Tabulka3)											
Označ. korelace jsou významné na hlad. $p < ,05000$											
(Celé případy vynechány u ChD)											
Prom. X & prom. Y	Průměr	Sm.Odch.	$r(X,Y)$	r^2	t	p	N	Konst. záv.: Y	Směr. záv. Y	Konst. záv.: X	Směrnic záv.: X
X	42,50000	17,39828									
Y	35,00000	15,89969	0,934832	0,873912	5,265339	0,006232	6	-1,30823	0,854311	6,696994	1,022943

Ve výstupní tabulce je mj. hodnotu výběrového korelačního koeficientu R_{12} ($r=0,9348$), tzn. že mezi X a Y existuje silná přímá lineární závislost), hodnota testové statistiky ($t = 5,2653$) a p-hodnotu pro test hypotézy o nezávislosti ($p=0,006232$), H_0 tedy zamítáme na hladině významnosti 0,05. S rizikem omylu nejvýše 5% jsme tedy prokázali, že mezi oběma koncentracemi existuje závislost.

Pro testování pomocí intervalu spolehlivosti zopakujme nejprve teorii:

Nechť dvourozměrný náhodný výběr rozsahu n pochází z dvourozměrného normálního rozložení s koeficientem korelace ρ . Meze $100(1-\alpha)\%$ asymptotického intervalu spolehlivosti pro ρ jsou:

$$d = \operatorname{tgh}\left(Z - \frac{u_{1-\alpha/2}}{\sqrt{n-3}}\right), \quad h = \operatorname{tgh}\left(Z + \frac{u_{1-\alpha/2}}{\sqrt{n-3}}\right) \text{ přičemž } \operatorname{tgh} x = \frac{e^x - e^{-x}}{e^x + e^{-x}}, \quad Z = \frac{1}{2} \ln \frac{1 + R_{12}}{1 - R_{12}}.$$

Výpočet mezí intervalu spolehlivosti: vytvoříme nový datový soubor s proměnnými DM a HM. Do Dlouhého jména proměnné DM zapíšeme příkaz

= TanH(0,5*log((1+0,9348)/(1-0,9348))-VNormal(0,975;0;1)/sqrt(6-3))

a do Dlouhého jména proměnné HM zapíšeme příkaz

= TanH(0,5*log((1+0,9348)/(1-0,9348))+VNormal(0,975;0;1)/sqrt(6-3))

	1	2
	DM	HM
1	0,510617	0,993014

95% interval spolehlivosti pro ρ má tedy meze 0,5106 a 0,9930, nepokrývá hodnotu 0 a tudíž hypotézu o nezávislosti veličin X, Y zamítáme na hladině významnosti 0,05.

Poznámka: Pokud známe výběrový koeficient korelace a rozsah výběru, můžeme test nezávislosti veličin X, Y provést pomocí Pravděpodobnostního kalkulátoru.

Statistiky – Pravděpodobnostní kalkulátor – Korelace – zadáme n a r, zaškrtneme Výpočet p z r – Výpočet.

Úkol k samostatnému řešení: V náhodném výběru 10 dvoučlenných domácností byl zjišťován měsíční příjem (veličina X, v tisících Kč) a vydání za potraviny (veličina Y, v tisících Kč).

x_i	15	21	34	35	39	42	58	64	75	90
y_i	3	4,5	6,5	6	7	8	9	8	9,5	10,5

Vypočtete výběrový koeficient korelace. Na hladině významnosti 0,05 testujte hypotézu o nezávislosti veličin X, Y. Sestrojte 95% asymptotický interval spolehlivosti pro ρ
Výsledek: $r_{12} = 0,9405$, H_0 zamítáme na hladině významnosti 0,05, s pravděpodobností aspoň 0,95 platí: $0,7623 < \rho < 0,9862$

Úkol 3.: Porovnání dvou korelačních koeficientů

V psychologickém výzkumu bylo vyšetřeno 426 hochů a 430 dívek. Ve skupině hochů činil výběrový koeficient korelace mezi verbální a performační složkou IQ 0,6033, ve skupině dívek činil 0,5833. Za předpokladu dvourozměrné normality dat testujte na hladině významnosti 0,05 hypotézu, že korelační koeficienty se neliší.

Návod: Nejprve zopakujeme teorii:

Necheť jsou dány dva nezávislé náhodné výběry o rozsazích n a n^* z dvourozměrných normálních rozložení s korelačními koeficienty ρ a ρ^* . Testujeme $H_0: \rho = \rho^*$ proti $H_1: \rho \neq \rho^*$.

Označme R_{12} výběrový korelační koeficient 1. výběru a R_{12}^* výběrový korelační koeficient 2. výběru. Položme $Z = \frac{1}{2} \ln \frac{1+R_{12}}{1-R_{12}}$ a $Z^* = \frac{1}{2} \ln \frac{1+R_{12}^*}{1-R_{12}^*}$. Platí-li H_0 , pak testová statistika

$U = \frac{Z - Z^*}{\sqrt{\frac{1}{n-3} + \frac{1}{n^*-3}}}$ má asymptoticky rozložení $N(0,1)$. Kritický obor pro test H_0 proti

oboustranné alternativě tedy je $W = (-\infty, -u_{1-\alpha/2}) \cup (u_{1-\alpha/2}, \infty)$. H_0 zamítáme na asymptotické hladině významnosti α , když $U \in W$.

Výpočet pomocí systému STATISTICA:

Statistiky – Základní statistiky a tabulky – Testy rozdílů: r, %, průměry – OK – vybereme Rozdíl mezi dvěma korelačními koeficienty. Do políčka r1 napíšeme 0,6033, do políčka N1 napíšeme 426, do políčka r2 napíšeme 0,5833, do políčka N2 napíšeme 430 - Výpočet. Dostaneme p-hodnotu 0,6528, tedy nezamítáme nulovou hypotézu o shodě dvou koeficientů korelace na asymptotické hladině významnosti 0,05.